

ODABRANA DELA DŽONA STAJNBEKA

O MIŠEVIMA I LJUDIMA

PLODOVI GNEVA

ISTOČNO OD RAJA

DOBITNIK NOBELOVE NAGRADE

STAJNBEK

O MIŠEVIMA I LJUDIMA

Preveo
Danilo Mihajlović

■ Laguna ■

Naslov originala

John Steinbeck
OF MICE AND MEN

Copyright © John Steinbeck, 1937
Copyright renewed © John Steinbeck, 1965
Translation copyright © za srpsko izdanje 2015,
LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**O MIŠEVIMA
I LJUDIMA**

I

Na nekoliko milja južno od Soledada, reka Salinas teče duboka i zelena baš uza samu brdovitu obalu. Voda je ipak topla jer pre nego što dospe u uzani jaz prelazi preko žutog peska izloženog suncu. Na jednoj strani reke uzdižu se pozlačeni brežuljci sve do čvrstih, stenovitih Gabilenskih planina, a prema dolini voda je oivičena drvećem – svežim, svakog proleća zelenim vrbama, s ostacima od zimskih bujica na nižim granama; divljim smokvama sa pegavim, beličastim, poleglim granama i grančicama koje se nadnose nad vodu. Po peskovitoj obali pod drvećem napadao je dubok sloj lišća, tako krt da gušter pravi nesrazmeran šum jureći preko njega. Zečevi su predveče izlazili iz žbunja i sedeli na pesku, a vlažno tlo bilo je pokriveno noćnim tragovima rakuna, razmaknutim otiscima šapa pasa sa rančeva i duboko utisnutim tragovima jelena i srna što su po mraku dolazili na pojilo.

Tu je i staza kroz vrbe i između divljih smokava, dobro utabana staza kojom dolaze momci sa rančeva

da se kupaju u dubokom jazu, i kojom predveče umorno silaze skitnice sa druma, da prenoće pored vode. Tu, pred niskom horizontalnom granom jedne džinovske divlje smokve leži gomila pepela stvorena od mnogih vatri; grana je uglačana od ljudi koji su sedeli na njoj.

Predveče jednog toplog dana zašušta povetarac među lišćem. Senka se pela uzbrdo prema vrhu. Na peskovitim obalama sedeli su zečevi tako mirno kao da su izvajani od sivog kamena. I onda se u pravcu državnog druma začuše koraci po suvom lišću divlje smokve. Zečevi bešumno požuriše u zaklone. Nadmeni ždral se teško i polako izdiže uvis i tromo odlete niz reku. Za trenutak mesto osta bez života, a sa staze se pojaviše dva čoveka i stupiše na čistinu pored zelenog jaza.

Silazili su jedan za drugim, pa tako produžiše čak i na čistinu. Obojica su na sebi imali grube pamučne pantalone i grube pamučne kapute sa metalnim dugmetima. Obojica su nosili bezoblične crne šešire i obojici je preko ramena bilo prebačeno čvrsto smotano cebe. Prvi je bio mali i hitar, crnomanjast, nemirnih očiju i oštih, jakih crta. Svaki deo tela bio mu je jasno ocrtan: male, snažne šake, vitke ruke, tanak i koščat nos. Iza njega išla je njegova sušta suprotnost: glomazan čovek bezobličnog lica, sa krupnim bledim očima, opuštenih širokih ramena; on je koračao teško, vukući pomalo noge, na način kako medved vuče šape. Ruke mu se nisu pomerale u hodu, već su mlitavo visile.

Prvi se čovek zaustavi na čistini tako naglo da njegov pratilac umalo ne nalete na njega. On skide šešir,

kažiprstom izbrisa znojavu pantljiku iznutra i otrese znoj. Njegov glomazni drug zbaci na zemlju ćebe, spusti se pored vode i stade da pije s površine zelenog jaza. Pio je dugim gutljajima, frkćući u vodu kao konj. Mali čovek nervozno mu priđe.

„Leni!“, reče oštro. „Leni, za ime božje, ne pij toliko.“ Leni nastavi da frkće u vodu. Mali se čovek naže i prodrma ga za ramena. „Leni. Bićeš bolestan kao prošle noći.“

Leni zagnjuri celu glavu u vodu, zajedno sa šeširrom, pa tek onda sede na obalu, dok mu je voda sa šešira kapala na plavi kaput i tekla niz leđa. „Ovo je dobro“, reče. „Pij, Džordže. Napij se dobro.“ Smeškao se srećno.

Džordž zbaci svoj zavežljaj i pažljivo ga položi na obalu. „Nisam siguran da je voda dobra“, reče. „Izgleda kao da se uhvatila neka skrama.“

Leni potopi šaku u vodu i stade da pljeska prstima tako da se voda lako uzburka: kolutovi se proširile preko jaza čak na drugu stranu, i vratiše se. Leni ih je pažljivo posmatrao. „Pogledaj, Džordže. Vidi šta sam napravio.“

Džordž kleče pored jaza i stade da pije iz ruke, brzim gutljajima. „Ukus je dobar“, priznade on. „A ipak ne izgleda da teče. Nikad ne smeš da piješ vodu koja ne teče, Leni“, reče beznadežno. „Ti bi i iz oluka pio kad ožedniš.“ On se poli vodom po licu, protrlja vrat i bradu. Onda ponovo namesti šešir, odmače se od reke, privuče kolena i obuhvati ih rukama. Leni, koji je sve to posmatrao, podražavao ga je potpuno. I on se odmače, privuče kolena i zagrli ih, pa pogleda u

Džordža da vidi da li je ispravno uradio. Navuče zatim još malo šešir na oči, kao Džordž.

Džordž je mrzovoljno posmatrao vodu. Uglovi očiju bili su mu crveni od sunca. Zatim reče ljutito: „Baš smo mogli da se dovezemo do samoga ranča, da je samo onaj prokleti šofer znao šta govori. 'Još samo malo parče niz drum', rekao je, 'malo parče.' Vraga, skoro četiri milje, eto koliko mu je to parče! Nije hteo da se zaustavlja pred ulazom u ranč, znam ja dobro. Lenština jedna, nije hteo da nas vozi uzbrdo. Možda se neće ni u Soledadu zaustaviti. Lepo nas izbaci i reče: 'Još samo malo parče niz drum.' Kladam se da je bilo više od četiri milje. Vraški vruć dan.“

Leni je neodlučno gledao u njega: „Džordže?“

„Šta je sad?“

„Kuda idemo, Džordže?“

Mali čovek ljutito navuče ivicu šešira na oči i namršti se na Lenija. „Znači, opet si zaboravio, je li? Opet da ti ponovim, je li? Bože, ti si zaista proketo glup!“

„Zaboravio sam“, reče Leni blago. „Pokušao sam da ne zaboravim. Na časnu reč jesam, Džordže.“

„Dobro, dobro. Reći ću ti još jedanput. Ionako nemam šta da radim. Imam vremena da ti to ispričam, pa da zaboraviš i da ti sve još jednom ispričam.“

„Pokušavao sam i pokušavao“, reče Leni, „ali nikako nije išlo. A sećam se onog o kunićima, Džordže.“

„Dođavola s kunićima. Sve što si ikad upamtio, to je to o kunićima. Dobro. Sad slušaj, i moraš da upamtiš da ne bismo opet zapali u nezgodu. Da li se sećaš kako smo sedeli na kanalu u Ulici Hauard i posmatrali tablu?“

Lenijevo se lice razvuče u zadovoljan smešak. „Pa da, Džordže. Sećam se toga... Ali... Šta smo ono radi-li? Sećam se nekih devojaka kako prolaze, a ti kažeš... kažeš...“

„Dovraga s tim šta ja kažem. Da li se bar sećaš kako smo otišli do radnje Mari i Redija, i kako su nam oni dali radne kartone i autobuske karte?“

„O, dabome, Džordže. Sad se sećam.“ On se brzo maši rukom u spoljni džep kaputa. Zatim skrušeno reče: „Džordže... Nemam karton. Mora da sam ga izgubio.“ Oborio je pogled u oćajanju.

„Nisi ga nikad ni imao, budalo jedna. Oba su kod mene. Zar misliš da bih ti dao da nosiš svoj rođeni karton?“

Leni se nasmeši od olakšanja: „Ja... ja sam mislio da sam ga metnuo u spoljni džep.“ Njegova ruka ponovo skliznu u džep.

Džordž ga oštro pogleda. „Šta si to izvadio iz džepa?“

„Ništa u džepu nema“, izbaci Leni kao iz puške.

„Znam da nema ništa. Zato imaš u ruci. Šta je to u ruci – što kriješ?“

„Ništa nemam, Džordže. Na časnu reč.“

„Hajd', daj to ovamo.“

Leni odmaknu sklopljenu šaku što je mogao dalje od Džordža. „Ta to je samo miš, Džordže.“

„Miš? Živ miš?“

„A-a. Mrtav miš, Džordže. Nisam ga ja ubio. Zaista! Našao sam ga. Mrtvog sam ga našao.“

„Daj ovamo!“, reče Džordž.

„Jaaj, ostavi mi ga, Džordže.“

„Daj ovamo!“

Lenijeva stegnuta šaka polako poslušala. Džordž uzme miša i baci ga preko vode na drugu stranu, među grmlje. „Pa šta radiš s mrtvim mišem, za ime boga?“

„Gnječio sam ga palcem dok smo išli“, reče Leni.

„E pa, odsad kad budeš išao sa mnom, nećeš više gnječiti miševe. Znaš li kuda sada idemo?“

Leni pogleda nespokojno, pa zbunjeno prisloni lice uz kolena. „Opet sam zaboravio.“

„Isuse“, reče Džordž rezignirano. „Dobro... pazi, idemo na rad na jedan ranč, kao onaj na kome smo bili gore, na severu.“

„Gore na severu?“

„U Vidu.“

„O, dabome. Sećam se. U Vidu.“

„Taj ranč, gde ćemo sad raditi na četvrt je milje odavde. Ući ćemo i tražiti gazdu. Sad, pazi – ja ću mu dati radne kartone a ti nećeš reći ni reč. Samo stoj mirno i ne govori ništa. Jer ako sazna kakva si budala, nećemo dobiti posao, ali ako te prvo vidi na radu a ne čuje te da govoriš, stvar će biti u redu. Jesi li shvatio?“

„Dabome, Džordže. Dabome da sam shvatio.“

„Vrlo dobro. Dakle, pazi: kad budemo razgovarali sa gazdom, šta ćeš ti da radiš?“

„Ja ću... ja ću“, Leni se zamisli. Lice mu se zgrči od napora što misli. „Ja neću ništa da govorim... samo ću da stojim.“

„Najzad. Tako je dobro. Ponovi to dva-tri puta, da zaista ne zaboraviš.“

Leni je polako mrmljao za sebe: „Neću ništa govoriti... neću ništa govoriti... neću ništa govoriti.“

„Dobro“, reče Džordž. „Niti ćeš raditi rdave stvari kao što si radio u Vidu.“

Leni ga pogleda unezvereno: „Kao što sam radio u Vidu?“

„O, dakle i to si zaboravio, je li? Dobro, neću te podsećati, bojim se da ne učiniš opet.“

Lenijevo lice se najednom zaszvetle od razumevanja, „A! Isterali su nas iz Vida“, izbaci sav srećan.

„Đavola su nas isterali“, reče Džordž neraspoloženo. „Sami smo pobegli. Tražili su nas, ali nas nisu šćepali.“

Leni se smeškao sav srećan. „Vidiš da to nisam zaboravio.“

Džordž se izvao na leđa na pesak i prekrsti ruke pod glavom; Leni ga je podražavao, s vremena na vreme dižući glavu da vidi da li sve taćno radi. „Bože, s tobom uvek samo velike muke“, reče Džordž. „Mogao bih tako lako i lepo da živim da nemam tebe. Mogao bih da živim tako lako, a možda bih imao i devojk.“

Za trenutak Leni je ćutao, a onda izbaci pun nade: „Radićemo na ranću, Džordže.“

„Vrlo dobro. To si shvatio. Ali ćemo ovde da prespavamo, imam za to razloga.“

Dan se brzo gubio. Samo su još vrhovi Gabilenskih planina plamsali u sunćevoj svetlosti koja je napustila dolinu. Neka vodena zmija provijuga preko vode s glavom izdignutom kao mali periskop. Trske lako zadrhtaše u reci. Daleko prema drumu jedan ćovek je nešto vikao, a drugi mu je vićući odgovarao. Grane divlje smokve zašuštaše od vetrića koji se odmah izgubi.

„Džordže, zašto ne odemo na ranć i ne većeramo? Oni tamo sigurno većeraju.“

Džordž se prevrte na stranu. „Nema za tebe objašnjenja. Ovde mi se dopada. Sutra ćemo da radimo. Video sam vršalice usput. To znači da ćemo tovariti džakove sa žitom, da nam puknu leđa. Noćas ću zato ovde da ležim i da gledam u nebo. To volim.“

Leni kleče i pogleda Džordža: „Zar nećemo večerati?“

„Hoćemo ako prikupiš malo vrbovog granja. Imam tri konzerve pasulja u zavežljaju. Ti naloži vatru. Daću ti šibicu kad skupiš granje. Onda ćemo zagrejati pasulj i večerati.“

„Ja volim pasulj sa sosom.“

„Ali večeras nema sosa. Idi po drva. I nemoj se mnogo skitati uokolo. Uskoro će se sasvim smrknuti.“

Leni se teško osovi na noge i nestade u grmlju. Džordž ostade da leži na istom mestu; poče tiho da zviždi za sebe. Začu se neko pljuskanje niz reku u pravcu kud je Leni otišao. Džordž zastade sa zviždanjem i napregnu uši. „Jadnik“, reče tiho, pa nastavi da zviždi.

Uskoro se pojavi Leni - oglasi se kršenjem grana u grmlju.

Nosio je mali vrbov prut u ruci. Džordž sede. „Dakle tako“, reče osorno. „Daj ovamo tog miša!“

Ali Leni zauze izgled savršene nevinosti. „Kakvog miša, Džordže? Nemam nikakvog miša.“

Džordž ispruži ruku. „Hajde. Daj ga ovamo. Mene ne možeš prevariti.“

Leni je oklevao, uzmicao, osvrtao se divlje na ivicu grmlja kao da se premišlja da li da pobegne u slobodu. Džordž reče hladno: „Odmah daj miša ili će sad biti svašta.“

„Šta da ti dam, Džordže?“

„Znaš ti dobro šta, dođavola. Hoću miša, smesta.“

Leni nerado zavuče ruku u džep. Glas mu je zvučao nekako slomljeno. „Ne razumem zašto ne smem da ga zadržim. Taj miš nikome ne pripada. Nisam ga ni ukrao. Našao sam ga mrtvog pored puta.“

Džordž je i dalje držao zapovednički ispruženu ruku. Lagano, kao pas koji ne želi da vrati loptu gospodaru, Leni se približavao, uzmicao, ponovo prilazio. Džordž strogo puče prstima, i tek na taj zvuk Leni položi miša na njegovu šaku.

„Ništa rđavo nisam učinio s njim, Džordže. Samo sam ga gladio.“

Džordž ustade i baci miša što je dalje mogao u mračno šiblje, pa onda priđe vodi i opru ruke. „Budalo jedna. Zar misliš da nisam video da su ti noge mokre jer si prelazio reku da uzmeš miša?“ On začu kako Leni jeca i plače i okrete se. „Plače kao balavac! Isuse! Mator momak.“ Leniju je usna podrhtavala a u očima se pojavile suze. „Pa, Leni!“ Džordž spusti ruku na Lenijevo rame. „Ne uzimam ti ga bez razloga. Taj miš nije živ; osim toga, ubio si ga gnječenjem. Nabavi drugog živog miša i pustiću te da ga malo zadržiš.“

Leni je sedeo na zemlji žalosno oborene glave. „Ne znam gde da nađem drugog miša. Sećam se da mi je jedna žena davala miševе – svakog koga uhvati. Ali ta žena nije ovde.“

Džordž podrugljivo reče: „Žena, je l’? Zar si zaboravio čak i koja je to žena? To je bila tvoja rođena tetka Klara. I ona je prestala da ti ih daje. Svakoga bi zgnječio.“

Leni ga tužno pogleda. „Bili su tako mali“, reče izvijnjavajući se. „Ja ih milujem, a oni me odmah gricnu za

prst. Ja ih onda štipnem za glavu, a oni crknu – jer su tako mali. Želeo bih da što skorije dobijemo kuniće, Džordže. Oni nisu tako mali.“

„Ostavi sad kuniće. I znaj da više nećeš dobiti živog miša. Tvoja tetka Klara davala ti je gumenog miša, a ti ga nisi hteo.“

„Nije mi bio zgodan“, reče Leni.

Vatra sunčevog zalaska ugasi se na vrhovima planina, sumrak se spusti nad dolinu i polutama se uvuče među vrbe i javorove. Jedan veliki šaran isplovi na površinu jaza, proguta vazduh i ponovo se tajanstveno izgubi u tamnoj vodi, ostavivši na površini vodene krugove koji su se širili. Nad glavom lišće ponovo zadrhta i mali čuperci vrbine paučine sleteše i padoše po površini vode.

„Hoćeš li ići po drva?“, upita Džordž. „Ima ih mnogo, pravo, tu gore, iza ove divlje smokve. Grane koje je reka nanela. Hajde, idi sad, donesi ih.“

Leni zađe za drvo i donese naramak suvog lišća i grančica. Nabaci to na staru gomilu pepela i vrati se da donese još. Skoro je sasvim pala noć. Nad vodom zalepršaše krila nekog goluba. Džordž priđe gomili i potpali suvo lišće. Plamen zapucketa kroz grančice i stade da liže. Džordž razveza svoj zavežljaj i izvuče tri konzerve pasulja. Namesti ih uz vatru, blizu plamena, ali tako da ih on ne dodiruje.

„Pasulja ima dovoljno za četvoricu“, reče Džordž.

Leni ga je posmatrao preko vatre, pa reče pomirljivo: „Volim pasulj sa sosom.“

„Lepo, ali nemamo ga“, ne izdržavši viknu Džordž. „Što god nemamo, ti bi to. Bože moj, što bih lako živeo

da sam sâm. Mogao bih se i zaposliti, pa bez brige. Nikakve nezgode ne bi bilo, a na kraju meseca mogao bih sa svojih pedeset dolara da odem u varoš i kupim što god zaželim. Mogao bih i celu noć da provedem u javnoj kući. Mogao bih da jedem gde god zaželim, u hotelu ili gde drugde, i da poručim sve što mi srce zaželi. I sve bih to mogao činiti na kraju svakog prokletog meseca. Kupio bih galon viskija, ili bih sedeo u kockarnici i igrao karte, ili bilijara.“ Leni je klečao zagledan preko vatre u razljućenog Džordža. „Tebe sam dobio! Ne možeš da ostaneš ni na jednom poslu, a upropastiš mi svako zaposlenje koje pronađem. Jednako me vučeš kroz ovu zemlju. I to još nije najgore. Zapadaš u nezgode, praviš gluposti i činiš rđave stvari, a ja posle moram da te spasavam.“ Glas mu je skoro prešao u viku. „Ti, bedna ludo! Zbog tebe sam uvek na žeravici.“ Stao je da ga oponaša onako kao što male devojčice podražavaju jedna drugu. „Hteo sam samo da pipnem devojčinu haljinu – hteo sam da je pogladim kao da je miš... Dobro, ali kako je, dovraga, ona mogla da zna da si hteo samo da joj pipneš haljinu? I ona se trgne, a ti je zgrabiš kao da je miš. Počela je da vrišti toliko da smo morali da se uvučemo u rezervoar za vodu i da tu presedimo ceo dan, dok su nam momci bili za petama, i tek noću da se izvučemo u mrak pa preko granice. I stalno takve stvari – stalno. Gotovo zaželim da te zatvorim u kavez sa milion miševa, pa se zabavljam.“ Ljutina ga prođe naprečac. Pogledao je preko vatre u Lenijevo izmučeno lice i oborio oči posramljen.

Bilo je sasvim mračno, a vatra je osvetljavala debela obližnja drveta i izvijene grane nad glavama. Leni

polako i pažljivo dopuza oko vatre do Džordža, prekrsti noge i sede. Džordž obrte konzerve pasulja tako da je sad druga strana bila okrenuta vatri. Pravio se da ne primećuje Lenija tako blizu sebe.

„Džordže“, reče Leni vrlo oprezno. Bez odgovora.

„Džordže!“

„Šta hoćeš?“

„Šalio sam se samo, Džordže. Neću sosa. Ne bih ga jeo čak ni da je tu pored mene.“

„Da ga imamo, mogao bi ga jesti.“

„Ali ja ga ne bih jeo. Sve bih tebi ostavio. Mogao bi da sav pasulj preliješ njime, ja ga ne bih ni pipnuo.“

Džordž je još uvek mrzovoljno piljio u vatru. „Kad samo pomislim kako bih se provodio bez tebe, dođe mi da poludim. Nema posle mira.“

Leni je i dalje klečao. Gledao je preko reke u mrak.

„Džordže, hoćeš li da odem i da te ostavim samog?“

„Kuda bi, dođavola, mogao ići?“

„Pa, mogao bih. Mogao bih otići u ona brda. Negde bih već našao neku pećinu.“

„Je l'? A šta bi jeo? Nemaš dovoljno njuha da nađeš išta za jelo.“

„Našlo bi se, Džordže. Ne treba mi lepe hrane sa sosom. Ležao bih na suncu i niko me ne bi vređao. A kad bih našao miša, mogao bih da ga zadržim koliko hoću. Niko mi ga ne bi uzeo.“

Džordž ga brzo i ispitivački pogleda. „Bio sam zao, je li?“

„Ako me stvarno nećeš, mogu da odem u brda i da nađem pećinu. U svako doba mogu da odem.“

„Ama ne... Gledaj! Šalio sam se samo, Leni. Jer ja hoću da ti ostaneš sa mnom. Nezgodno je što jednako ubijaš miševе.“ On zastade. „Sad ću ti kazati šta ću da uradim, Leni. Čim se ukaže prilika, daću ti jedno kuće. Možda njega nećeš da ubiješ. To će biti bolje od miševa. I mogao bi jače da ga stisneš.“

Leni je izbegavao mamac. Osetio je svoju prednost. „Ako me ne želiš, ti samo kaži, ja ću otići u brda, pravo tamo... pravo u ona brda, i živeću sam. Tako mi bar niko neće krasti miševе.“

„Ja želim da ostaneš sa mnom, Leni“, reče Džordž. „Isuse, kad bi ostao sam, neko bi te ubio misleći da si šakal. Ne, ostaješ sa mnom. Tvojоj tetka Klari, iako je mrtva, ne bi bilo milo da lutaš sam.“

„Pričaj mi“, progovori Leni snažno, „kao ono ranije.“

„Šta da ti pričam?“

„O kunićima.“

„Nećeš mi podvaliti“, odseče Džordž.

„Hajde, Džordže“, molio je Leni. „Reci mi. Molim te. Kao ono pre.“

„To te uzbuđuje, je li? Dobro, pričaću ti, pa ćemo posle da večeramo...“

Džordžov glas postade dublji. Odmereno je nizao reči kao da ih je već mnogo puta ranije izgovorio. „Momci kao mi, što rade po rančevima, najusamljeniji su momci na svetu. Nemaju porodice. Nemaju zavičaja. Dođu na ranč, rade za nadnicu, pa onda odu u grad i profučkaju sve što su zaradili, i posle ih vidiš kako se klate na nekom drugom ranču. Nemaju pred sobom nikakvu budućnost.“

Leni je uživao. „To je – to je to. A sad pričaj kako ćemo mi.“

Džordž nastavi: „Sa nama nije tako. Mi imamo izgleda. Mi imamo nekoga s kim možemo prijatno da razgovaramo. Drugi sede po kafanama i troše novac jer nemaju kuda da idu, a mi ne. Ako ti momci dopadnu tamnice, mogu da pocrkaju tamo – niko za njih ne brine. Ali mi ne.“

Leni upade: „Ali mi ne! I zašto? Jer... ja imam tebe, a ti imaš mene, da pazimo jedan na drugoga, eto zašto.“ Nasmeja se očaran. „Nastavi, Džordže!“

„Pa ti si naučio napamet. Možeš i sam.“

„Ne, ne... ti. Nešto sam zaboravio. Pričaj kako će biti.“

„Pa, dobro. Jednog dana skupićemo pare pa ćemo kupiti kućicu i malo zemlje, i neku svinju i...“

„Pa ćemo živeti od plodova zemlje“, viknu Leni. „Imaćemo i kuniće. Nastavi, Džordže! Pričaj šta ćemo imati u bašti, pa o kunićima u kavezu, o kiši, zimi, o peći, pa o tome koliko je debeo kajmak na mleku, tako da ga i nožem teško možeš seći. Pričaj o tome, Džordže.“

„Zašto sam ne pričaš? Pa sve to i sam znaš.“

„Ne... reci ti to. Nije isto kad ja pričam. Hajde... Džordže. Kako ću da gajim kuniće.“

„Dobro“, reče Džordž. „Imaćemo veliki komad zemlje s povrćem i kavez s kunićima, i reći dovraga sa radom, pa ćemo zapatiti piliće. A kada zimi pada kiša, mi ćemo reći dovraga sa radom, pa ćemo založiti vatru u peći i sedeti oko nje slušajući kako kiša bije po krovu. – Budalaštine!“ Izvadio je perorez. „Nemam

više vremena za priču.“ On nožem otvori konzervu i pruži je Leniju. Onda otvori i drugu. Iz džepa izvadi dve kašike i jednu daje Leniju.

Sedeli su pored vatre, punili usta pasuljem i snažno žvakali. Dva-tri zrna pasulja ispadoše Leniju iz usta. Džordž mahnu kašikom. „Šta ćeš reći sutra kad te gazda bude ispitivao?“

Leni prestade sa žvakanjem i proguta. Na licu mu se pojavi usredsređen izraz. „Ja... ja, neću... reći nijednu reč.“

„Bravo! Dobro, Leni! Možda se ipak popravljaš. Kad budemo imali malo zemlje, mogu te pustiti da gajiš kuniće. Naročito ako budeš pametan kao ovo sad.“

Leni se gušio od zadovoljstva. „Ja mogu da upamtim“, reče.

Džordž opet pokaza kašikom. „Pazi, Leni. Hoću da pažljivo pogledaš unaokolo. Možeš ovo mesto da upamtiš, zar ne? Ranč je nekih četvrt milje tamo gore. Samo treba ići uz reku?“

„Dabome“, reče Leni. „To mogu da upamtim. Zar nisam upamtio da sutra treba da ćutim.“

„Da, upamtio si. Ali sad pazi, Leni: ako se slučajno desi da zapadneš u nezgodu, kao što je uvek ranije bivalo, hoću da dođeš pravo ovamo i da se sakriješ u žbunje.“

„Da, u žbunje“, reče Leni polako.

„Sakriješ se u žbunje dok ja ne dođem po tebe. Jesi li upamtio?“

„Dabome, upamtio sam, Džordže. Sakriću se u žbunje dok ti ne dođeš.“

„Ali ne smeš da zapadaš u nezgode, jer ako se to desi, neću ti dati da gajiš kuniće.“ Bacio je praznu konzervu u žbunje.

„Neću upadati u nezgode, Džordže. Ni reč neću reći.“

„Dobro, dobro. Donesi sad svoj zavežljaj ovamo, bliže vatri. Biće lepo spavati ovde. Gledaš u nebo, a tu je lišće. Ne meći više drva na vatru. Pustićemo da se ugasi.“

Napraviše ležaj na pesku, a kako se plamen gasio, osvetljeni prostor se smanjivao; izvijene grane nestadoše i samo je još slabašan odsjaj pokazivao gde su stabla drveća. Iz mraka Leni pozva: „Džordže, spavaš li?“

„Ne. Šta hoćeš?“

„Da gajimo kuniće raznih boja.“

„Dabome“, reče sanjivo Džordž. „Crvene, i plave i zelene, Leni. Milion kunića.“

„Sa dugom mekom dlakom, Džordže, kao što sam video na vašaru u Sakramentu.“

„Dabome, sa dugom dlakom.“

„Mogu ja i da odem od tebe, Džordže, i da živim u pećini.“

„Možeš ti i dođavola da odeš“, reče Džordž. „A sad umukni.“

Ugljevlje se sve nejasnije crvenelo. Na brdu jedan šakal zalaja, a s druge strane reke odgovori mu pas. Lišće divlje smokve šaputalo je pod lakim noćnim vetrićem.